İDİL

YUMURTACI CAMİ HAZİRESİNDEKİ MEZAR KİTÂBELERİ

Yusuf AVŞAR
yusuf.avsar2@ogr.sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9961-0914

Avşar, Yusuf. "Yumurtacı Cami Haziresindeki Mezar Kitâbeleri". idil, 117 (2025/2): s. 396-411. doi: 10.7816/idil-14-117-16

ÖZ

Eski adı Nikomedia olan Bithynia Krallığı'nın başşehri olan İzmit, Roma İmparatorluğu'nun büyük şehirlerinden biri haline gelmiştir. Şehir, ilk devir Osmanlı kaynaklarında İznikmid şeklinde zikredilirken 19. yüzyılın ortalarına doğru İzmid, 20. yüzyılın başlarında ise günümüzde olduğu gibi İzmit adını almıştır. Bu süreçte şehirde gerçekleşen inşa ve gelişim ile birçok cami, kervansaray, çeşme, imaret, mektep, hamam vb. yapılar inşa edilmiştir. 17. yüzyıl Osmanlı dönemine ait ve günümüze kadar ulaşmış olan Yumurtacı Cami de bu yapılara örnektir. "Yumurtacı Cami Haziresindeki Mezar Kitâbeleri" başlıklı makalede hazirede yer alan 20 adet mezar kitâbeleri incelenmiştir. Her bir mezar taşı ayrı ayrı ele alınmış ve taşlarda bulunan metinlerin Hat Sanatı bakımından incelenmesinin ardından fotoğraflanmasıyla birlikte anlatımı gerçekleştirilmiştir. Kitâbelerin tarihsel sıralamasıyla; ölçüleri, metin transkripsiyonları, tarih aralıkları, üslûp özellikleri, yazı türü ve çeşitleri hakkında bilgiler verilmiştir. Kroki üzerinde tüm kitâbelerin konumları tespit edilmiştir. Ayrıca hazirede 59 adet kırık kitâbe parçası tespit edilerek bu kırık parçaların birbiriyle olan uyumu üzerinde çalışılmış ve yazıların günümüz Türkçesine transkripsiyonları yapılmıştır. Bu makaleyle birlikte Yumurtacı Cami haziresindeki kültürel varlığımıza dair değerler akademik literatüre kazandırılmaya çalışılmış ve gerek sağlam kitâbelerin gerekse kırık taşların bakım ve onarımına dair dikkat çekmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İzmit, Yumurtacı Cami, Kitâbe, Mezar taşı, Hat Sanatı

Makale Bilgisi:
Geliş: 19 Kasım 2024 *Düzeltme:26 Ocak 2025* *Kabul: 2 Şubat 2025*

© 2025 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Marmara denizinin doğusunda karalar içine 50 km. kadar sokulan körfezin nihayetinde yer alır. Nikomedia olan eski adını şehrin kurucusu Bithynia Kralı I. Nikomed'den almıştır (Bostan,2001:536).

Kent bütün dünyada bir liman kenti olmanın tarihi yükünü, bir iç denizde kurulmuş olması ile hem güvenli hem de görkemli bir şekilde taşımıştır. Bu nedenledir ki üç kıtada binlerce yıl hüküm sürmüştür (Çalık Ross vd. 2022:26).

Anadolu'nun en yoğun ve tehlikeli fay hattı üzerinde (Çalık Ross vd. 2007) yer alan Nikomedia İzmit'in sürekli depremlerle sarsılması, bölgenin geç jeolojik gelişmesi ile açıklanabilir (Çalık Ross vd. 2005).

Bithynia Kralı IV. Nikomedia Roma ile iyi ilişkiler sürdürerek ülkesini geliştirmeye çalışmıştır. Bu dönemde Pontus Kralı VI. Mitridates'in Bithynia'yı ele geçirme arzusu vardır ve bu durumdan ancak Roma'nın yardımları ile korunabilmiştir. Ölürken vasiyet olarak topraklarını Roma'ya bırakmıştır. Böylece Bithynia Krallığı sona ermiştir (Aksoy, 2006).

İzmit, Roma İmparatorluğu'nun Roma, Antakya ve İskenderiye'den sonra dördüncü büyük şehri haline gelerek önemli yolların bağlandığı bir merkez olmuştur (Bostan, 2001:536). Bölge 1302 yılında, körfezin güney kıyısında gerçekleşen, Bapheus Savaşı sonucunda, Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna tanık olmuştur (İnalcık, 1997). Başlangıçta "İznikmid" şeklinde kullanılan ismi sonraları halk tarafından kısaltılarak "İzmit" şeklini almıştır.

İzmit, Orhan Gazi devrinde Akçakoca tarafından 1326-1330 yılları arasında zapt edilmiştir. Timur istilası sırasında, Timur ordusunun bir kolu tarafından yağma edilmiştir. Bundan sonra şehir devamlı olarak Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır (Fıratlı, 1991:10).

İzmit'in kesin fetih tarihinin 1337-1338 yılı olduğu belirtilmektedir (Danişment, 1947:22). Fetihten sonra savaş ve kuşatmalardan harabe haline gelen İzmit'te ilk olarak İç Kale onarılmış, daha sonra diğer imar faaliyetleri başlatılmıştır (Öztüre, 1981:85). Aşık Paşazade İzmit'in fethini "*...Orhan Gazi hisara girdi ve Aydos'ta bulunan gazilerin de hepsi İznikmid'e gelip yerleştiler. Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa'yı İznikmid'e getirdi. Kiliseleri mescit yaptı. Ayrıca bir kiliseyi de medreseye çevirdi. Daha simdi bile medresesi vardır"* sözleriyle anlatmaktadır (Aşık Paşazade, 2003:96).

Osmanlı Devleti için jeopolitik açıdan çok büyük bir önem taşıyan İzmit şehrinde özellikle 16. yüzyıldan itibaren İslam mimari eserlerinin (cami, hamam vb.) inşa edilmeye başlandığını, şehirdeki güzide örneklerden rahatlıkla görebilmekteyiz. Bu mimari yapılardan birisi de 17. yüzyılda inşa edilmiş olan Yumurtacı Camidir.

İzmit Hacı Hasan Mahallesi Sırrı Paşa Caddesinde 1631 yılında yapılan Yumurtacı Cami kerpiç yapıya sahip olup çeşitli zamanlarda onarım görerek günümüze kadar ulaşmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait binanın yaşanan doğal afetlerde hiçbir hasar görmemesi tarihinin en önemli ayrıntısı ve sırrı olurken, dikdörtgen planlı camiyi ahşap çatı gölgelemektedir. Yumurtacı Mehmet Ali Ağa tarafından yaptırılan caminin haziresinde Mehmet Ali Ağanın da mezarı bulunmaktadır.

Caminin yaklaşık 200 metrekare büyüklüğündeki haziresinde, Mayıs 2023 tarihi itibariyle dikili vaziyette 20 mezar kitâbesi ve 59 adet kırık kitâbe parçası tespit edilmiştir. Dikili vaziyette bulunan 20 kitâbeden on dokuzu, kimi mail satırlı kimi düz satırlı olmak üzere celi sülüs hattıyla yazılıdır. Kalan bir adet kitâbe ise mail satırlı celi talik kitâbedir.

Kronolojik sıraya göre sıralandığında kroki üzerinde "2" numaralı Marangozzade Hacı Mustafa'ya ait olan şahide Hicrî 1133 tarihlidir. Kitâbe metni toplamda 5 satır halinde, taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır. Kitâbede, celî sülüs yazı çeşidiyle:

الفاتحه / مرحوم مغفور / الحاج مصطفى / مرانغوزاده / سنه ١١٣٣

"-El-Fâtiha / Merhum mağfur / El-Hâcc Mustafa / Marangoz (z)âde / Sene 1133" yazılmıştır. Ancak harf bünyeleri ve ölçülerinde kısmî orantısızlıklar görülmektedir. İkinci satırın başlangıcındaki "merhum" (مرحوم) kelimesinde bulunan "vav" (و) ve "mim" (م) harflerinin göz kısımları tek bir formda yazılarak estetik bir vurgu amaçlanmıştır. Merhumun künyesi belirtilmiştir. Dördüncü satırda bulunan "Marangozzade" (مرانغوزاده) kelimesinde bir "z" (ز) harfi eksik yazılmıştır. Yazıda hareke, tirfil, tırnak gibi tezyini unsurlar yer almamaktadır.

Kroki üzerinde numarası "17" olan, …Kirli oğlu Seyid Mustafa'ya ait olan mezar kitâbesi Hicrî 1169 tarihlidir. Kitâbe metni toplamda 3 satır ve en son tarihli kısmın bulunduğu paftadan oluşmaktadır. Başlık kısmı bulunmamaktadır. Kitâbe metninde herhangi bir edebî beyte yer verilmemiştir. İlk satırda bulunan "mağfur" (مغفور) ibaresindeki "vav" (و) ve "mim" (م) harflerinin gözleri ortak ve tek bir bünyede yazılmıştır. Kitâbe metninde celî sülüs yazıyla:

مرحوم و مغفور / كيرلى اغلى سيد / مصطفى روحنه / فاتحه سنه ١١٦٩

"Merhum ve mağfur / Kirli oğlu Seyyid / Mustafa ruhuna / Fatiha Sene 1169" yazılmış olup satırlar birbirinden hakkedilmiş birer cetvelle ayrılmıştır. İlk satırda bulunan ve mağfur (مغفور) ibaresindeki ilk "vav" (و) harfi mürsel harf olarak yazılmışken, son kısımdaki "vav" (و) çanaklı yazılmıştır. İkinci satırda bulunan bir adet "cezm" ve bir adet "şedde" ile üçüncü satırda bulunan bir adet "ötre", bir adet "tırnak" ve bir adet "âsar" haricinde herhangi bir hareke, mühmel harf ve tezyini unsur kullanılmamıştır.

Marangozzade Mehmed Ağa'ya ait olan kitâbe metni celî sülüs yazıyla yazılmıştır. Kroki üzerinde "5" numaralıdır. En alt kısımdaki tarih bölümüyle birlikte toplam 6 satırı değerlendirilebilir durumdadır. Kitâbenin üst kısmı kırık vaziyettedir. Satırlar birer cetvel hakkedilerek bölünmüştür. Döneminin celî sülüs kalitesine göre oldukça zayıf bir yazıyla:

ايسه يارن سكادر / مرحوم ومغفور / الحاج الى ربه الغفور / مرانقوززاده محمد اغا / روحنه الفاتحه / سنه ...١١٧

"İse yarın sanadır / Merhûm ve mağfur / El-Hâcc İla Rabbihi'l Ğafûr / Marangoz zâde Mehmed Ağa / Rûhuna El Fâtiha / Sene 117…" yazılmıştır. Üstten ikinci satırdaki "ve mağfur" (ومغفور) ibaresinin başındaki "vav" (و) ve "mim" (م) harfleri tek bir gözle aynı bünyede yazılmış ve böylelikle estetik bir kaygı gözetilmiştir. Kitâbe tarihinin son rakamı aşınmıştır. Sene bilgisinin bulunduğu alt kısım dendanlı bir forma sahiptir. Kitâbe kaide kısmından da kırılmış haldedir. Mühmel harfler, harekeler, tirfil ve tırnak gibi tezyini unsurlar seyrek olarak kullanılmıştır.

Yeniçeri ağalarından hazine kâtibi Derviş Selim Efendi'ye ait olan kitâbe, Hicrî 1 Rebi'ül evvel/1181 tarihlidir. Kaide kısmına doğru inildikçe dendanlar şeklinde daralan kitâbenin sol tarafı kenar boyunca kırıktır. Bu yüzden satır sonlarına gelen bazı harfler kısmen ya da tamamen yok olmuştur. Kitâbe metni celî sülüs yazı çeşidiyle, 8 satır halinde yazılmıştır. Kroki üzerinde "1" numaralı olan kitâbedeki yazı, döneminin celî sülüs yazı kalitesine kıyasla oldukça iyi kalitededir. Kitâbe metninde:

هوالحى الباقى / مرحوم ومغفور / سابقايكيچراغاسى / خذينه كاتبى ديار / غربتده فوت اولان / درويش سليم افندى / روحچون الفاتحه / ١١٨١ سنه فى غره ء ر

"Hüve'l Hayyü'l Bâki / Merhum ve mağfur / sâbıka yeniçeri ağası / Hazine kâtibi diyar-ı / Gurbette fevt olan / Derviş Selim Efendi / rûhıyçün el-Fatiha 1181" yazılmıştır. Yazı satır düzeninde yazılmış ise de bazı harfler üst üste getirilerek istiflenmiştir. Hareke, mühmel harf ve tezyini unsurlara (tirfil, tırnak vb.) olgunluk ve tetabuk hassasiyetince yer verilmiştir. Harfler kalem ölçüsüne dikkat edilerek yazılmış ve harf anatomilerindeki bozukluklar büyük oranda önlenmiştir. Ayrıca yazının taş üzerine hakkedilmesi işleminin de büyük bir ustalıkla yapıldığı açıkça görülmektedir. Kitâbedeki başlık kısmı zaman içerisinde kırılmış fakat üzerine tekrardan yerleştirilmiştir. Şahide başlığının burma sarıklı örfî kavuk formunda olduğu incelenmektedir. Sol kısmı zamanla kırılmalara maruz kalmış olsa da kitâbe genel kondisyonunu koruyarak günümüze kadar mükemmel bir şekilde ulaşmıştır.

Konumu "12" numaralı Seyyid Hasan Reis'in oğlu merhum Seyyid Molla Ali'ye ait olan kitâbe Hicrî 1220 tarihlidir. Kitâbe, üst kısımdan kırılmış olup kitâbe künyesinin anlaşıldığı yalnızca son 4 satır mevcuttur. Kitâbe metni celî sülüs yazı çeşidiyle:

سيدحسن رءيسك / اوغلومرحوم سيد / منلا على روحنه / فاتحه سنه ١٢٢٠

"Seyyid Hasan Reisin / Oğlu Merhum Seyyid / Monla (molla) Ali ruhuna / Fatiha sene 1220" taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır. Satırlar kabarık hakkedilmiş cetvellerle ayrılmıştır. Yazıda hareke, mühmel harf ve tetabuk unsurlarının kullanılmadığı görülmektedir. İkinci satırdaki "merhum" (مرحوم) ibaresindeki "vav" (و) ve "mim" (م) harfleri tek bir gözle yazılmış olması dikkat çekmektedir. Üçüncü satır başındaki "molla" (ملا) sözcüğü burada "monla" (منلا) şeklinde yazılmıştır.

Tü(?)süzzade damadı Salih Reis'e ait olan kitâbenin üst kısmının kırık olduğu anlaşılmakta ve yalnızca künyesinin bulunduğu son 3 satır okunabilir ve değerlendirilebilir durumdadır. Kroki numarası "13" olan kitâbenin sene ibaresinin bulunduğu alt kısmın kırık olmasına rağmen senesi okunabilir durumdadır. Kitâbenin sağ tarafında ve ikinci satırın başlangıcı olan kısmının kırılmış ve aşınmış olduğu görülmektedir. Kitâbe metni celî sülüs yazıyla:

توسوززاده دامادي / مرحوم صالح رءيس / روحنه فاتحه سنه ١٢٣٢

"Tü(?)süzzâde damadı / Merhum Salih Reis / Ruhuna Fatiha Sene 1232" yazılmış. Yazıda mühmel

harfler, harekeler ve diğer tetabuk unsurlarına yer verilmemiştir.

Kroki üzerinde numarası "14" olan, Tü(?)süzzade damadı Mahsenciler kethüdası Hacı Osman Ağa'ya ait olan mezar kitâbesi Hicrî Muharrem / 1200 tarihlidir. Kitâbe metni taş üzerine hakkedilerek ve celî sülüs yazı çeşidiyle:

توسوززاده دامادي / محزنجيلر كتحداسي مرحوم / ومغفورالحاج عثمان / اغا روحنه فاتحه / سنه ١٢٣٧ فى م

"Tüsüzzâde damadı / Mahzenciler Kethüdası merhum / Ve mağfur el-Hacc Osman / Ağa ruhuna Fatiha / Sene 1236 fi Muharrem" yazılmıştır. Kitâbe toplam 4 satır halde yazılmış olup tarih kısmında kaideye doğru dendanlı formlarla süslenmiştir. Yukarıdan üçüncü satırın baş kısmındaki "ve mağfur" (ومغفور) ibaresindeki "vav" (و) ve "mim" (م) harfleri tek bir gözle birleşik halde yazılmıştır. Kitâbe yazısı hat sanatı bakımından değerlendirildiğinde harf anatomilerinin, ölçü ve estetik bakımdan bozulmaya uğradığı görülmektedir.

Yumurtacı Mehmet Ali Ağa'ya ait olan kitâbe hicrî 1255 tarihlidir. Kroki üzerinde numarası "7" olan kitâbe çok az yıpranmış olup genel olarak kondisyonu iyi durumdadır. Başlık kısmındaki sarık zamanla kırılmış ancak tekrar yerine yerleştirilmiştir. Toplamda 9 satırdan oluşan kitâbe metni celî sülüs yazıyla:

چونكه عمرم تمام اولدى / بزدن سزه سلام السون / طوز اتمك يدوكيم دوسلره / اخرت حقى حلال السون / يوري هى
بى وفا دنيا سكاده الودع السون / مرحوم ومغفور يمورطجى / محمد على اغانك / روحيچون الفاتحه / سنه ١٢٥٥

"Çünkü ömrüm tamam oldu / Benden size selam olsun / Tuz etmek yediğim dostlara / Ahiret Hakkı helal olsun / Yürü hey bî-vefâ dünya sanada elvadâ olsun / Merhûm ve mağfur Yumurtacı / Mehmed Ali Ağanın / Rûhiyçün El-Fatiha / Sene 1255" yazılmıştır. Döneminin yazı kalitesi göz önünde bulundurulduğunda kitâbede kullanılan celî sülüs yazının hat sanatı bakımından vasat olduğu anlaşılmaktadır. Başlık kısmında bulunan sarığın bir tarikat sarığı olduğu tahmin edilmektedir. Kitâbe metninin başlangıcında "Hüvelbakî" (هوالباقى) gibi bir ibare bulunmamakla beraber kitâbe metni doğrudan edebî bir beyitle başlamaktadır. Üçüncü satırın ikinci kelimesi olan "ekmek" (اكمك) kelimesi bu kitâbede de yanlış yazılmış olup "etmek" (اتمك) şeklinde yazılmıştır. Yazı, bir santim kalem kalınlığı ölçüsüyle yazılmış ancak harf anatomileri arasında orantısızlık ve ölçü tutarsızlığı olduğu anlaşılmıştır.

Kroki üzerindeki numarası "11" olan kitâbe üst kısımdan tamamen kırık vaziyettedir. Yalnızca son ikisi satırı okunabilir haldedir. Hicri 1264 senesine ait olan kitâbenin kime ait olduğu bilinmemektedir. Kitâbe metninde:

روحنه فاتحه / سنه ١٢٦٤

"Ruhuna Fatiha / Sene 1264" yazılmıştır. Celî sülüs yazı çeşidiyle yazılmış olduğu en üst satırdan anlaşılmaktadır. Harf ölçüleri ve harflerin birbirine olan oranı orta kalitededir. Satırların birbirlerinden cetvellerle bölünmüş olduğu anlaşılmaktadır.

Kara Salih Reis'e ait olan mezar kitâbesinde son 5 satırın mevcut olduğu görülmektedir. Krokide "15" numaralı olan kitâbede celî talik yazıyla:

كلوب قبرم زيارت / ايده لر روحمه بر فاتحه احسان / مرحوم و مغفورله قرا صالح / رءس روحچون الفاتحه / سنه
١٢٧٥

"Gelip kabrim (ziyaret eden ihvan) / Edeler ruhuma bir Fatiha ihsan / Merhum ve mağfûrunleh Kara Salih / Reis ruhıyçün el-Fatiha / Sene 1275" yazılmıştır. Satırlar mail (eğri) tarzda düzenlenmiştir. Kitâbe üst kısımdan tamamen kırılmış olup sağ kısmından da yıpranmalara uğramıştır. Üst iki satırda edebî bir metnin yazılı olduğu okunmaktadır. Hicrî 1275 tarihlidir. Kitâbe yüzeyinde kısmî olarak bazı harflerde aşınma ve yıpranmalar görülmektedir. Satırlar birbirlerinden mail cetveller hakkedilerek bölünmüştür. Kitâbede kullanılan yazının hat sanatı bakımından iyi derecede olduğu anlaşılmaktadır.

Yumurtacı Cami haziresinde yer alan diğer kitâbeler kırık, hasar görmüş veya eksik parçalıdır. Bu nedenle metin açıklaması, cinsiyet, ölüm tarihi gibi bilgiler yer almamaktadır. Kronolojik bir sıralama gerçekleştirilememekle birlikte incelememiz sınırlı kalmıştır.

Krokide yer alan "3" numaralı kitâbenin yalnızca ilk altı satırı okunabilir ve değerlendirilebilir durumdadır. Kitâbenin kime ait olduğu bilinmemekle birlikte ilk altı satırda, mezar kitâbelerinde sıklıkla karşılaştığımız edebî bir metnin yazılı olduğu görülmektedir. Metinde:

چونكه عمريم تمام الدى /بزدن سيزه سلام السون / طوز اتمك يديكيم دوسلره / اخرت حقي حلال السون / يوري هي
بيوفا دنيا / سكا ده الوادا اولسون

"Çünkü ömrüm tamam oldu / Bizden size selam olsun / Tuz etmek yediğim dostlara / Âhiret hakkı helal olsun / Yürü hey bî vefâ dünya / Sana da elveda olsun" yazılmıştır. Kitâbenin ilk satırında, alışılagelmiş olan "Hüvelbakî" (هوالباقی) "Hüvelhallakulbakî" (هوالخلاق الباقی) ibarelerine rastlanmamaktadır. Kitâbenin başlık kısmı kırılmıştır. Yazı satırları birer cetvel hakkedilerek bölünmüştür. Celî sülüs yazı çeşidiyle ve satır düzeninde yazılmış olan kitâbede bazı harfler istisnai olarak üst üste bindirilmiş ve satır sonuna gelen harfler sıkıştırılmıştır. Üçüncü satırın ikinci kelimesi olan "ekmek" (اکمك) sözcüğü burada "etmek" (اتمك) şeklinde yazılmıştır.

Bir diğer kitâbenin ise Tabak Solak Hoca'nın oğlu merhum Mehmed'e ait olan ve üstten 8 satır okunabilir durumdaki kitâbenin alt kısmının kırık olduğu görülmektedir. Kroki üzerinde "4" numaralı olan kitâbe metninde:

/ هوالباقی / چونکه عمرم تمام اولدی / بزدن سزه سلام السون / طوز اتمك یدوکیم دوسلره / اخرات حقی حلال السون / طباق صولاق خواجه / اوغلو مرحوم محمد .../روحنه فاتحه

"Hüve'l Bâkî / Çünkü ömrüm tamam oldu / Bizden size selam olsun / Tuz etmek yediğim dostlara / Ahiret Hakkı helal olsun / Tabak Solak Hoca / Oğlu Merhum Mehmed / … ruhuna Fatiha" yazılmıştır. İlk satırda "Hüvelbaki" (هوالباقی) ibaresi hakkedilmiş olup kitâbe metni celî sülüs yazı ile yazılmıştır. Satır araları birer cetvelle bölünmüş olup satır sonlarında sığmayan harfler üst üste yazılmıştır. Yazının tamamında hareke ve mühmel harfler kullanılmamıştır. Taşın kondisyonu günümüze kadar iyi korunmuş, ancak metnin yazı kalitesi hat sanatı bakımından oldukça zayıftır. Harf ölçülerinin birbirine kıyasla tutarsız olduğu görülmektedir. Dördüncü satırın ikinci kelimesi olan "ekmek" (اکمك) kelimesi bu kitâbede de "etmek" (اتمك) şeklinde yazılmıştır. Kitâbenin başlık kısmındaki sarığın bir tarikat sarığı olduğu anlaşılmaktadır.

Kroki üzerinde numarası "6" olan, alt kısmından kırık olan kitâbenin yalnızca ilk 5 satırı okunabilir durumdadır. Kitâbenin Reis Koca Mehmed'in validesi merhume Emine Hatun'a ait olduğu düşünülmektedir. Kaide kısmına doğru daralan bir forma sahip olan kitâbe üst kısımda başlıksız ve üçgen formludur. Metinde:

?هوالباقی / زیارتدن مراد بردعادیر / بکون بکا ایسه یارین سکادیر / رءیس قوجه محمدین والدسی / مرحومه امینه حاتون

"Hüve'l Baki / Ziyaretten murad bir duadır / Bugün bana ise yarın sanadır / Reis Koca Mehmed'in Validesi / Merhume (Emine?) hatun" yazılmıştır. Üçgen formu içerisinde ilk satır yazısı olan "Hüvelbakî" (هوالباقی) yazısı hakkedilmiştir. İkinci ve üçüncü satırlarda edebî bir beyit okunmaktadır. Harfler üst üste yazılarak istif formu yakalanmaya çalışılmıştır. Tetabuk ve kompozisyon dengesi bakımından oldukça zayıf olan kitâbe yazısı celî sülüs yazı çeşidiyle yazılmıştır. Harf anatomileri ve ölçüleri çok belirgin olmamakla birlikte bir tutarsızlık göstermektedir. Satırlar, cetveller hakkedilerek bölünmüştür. Hareke, mühmel harf ve tezyini unsurlara yer verilmemiştir.

Mahmud Ağa'nın eşi Şerif Emine Dudu Hanım' a ait olan bu kitâbede tarih kısmı kırılmıştır. Kaide kısmına doğru giderek daralan bir forma sahip olan kitâbenin sol kısmında kırılmalar ve aşınmalar meydana gelmiştir. Kitâbe kroki üzerinde "8" numaralı olup ayrıca kaide kısmından da kırık vaziyettedir. Toplam 5 satır olarak yazılmış ve taşa hakkedilmiştir. Sol kısımdaki kırık sebebiyle ilk iki satırın son kısımları okunamayacak haldedir. Kitâbe metninde celî sülüs yazıyla:

روح موتا / ?اولورسین بر کون... /محمود اغانك اهلی مرحومه / شریف امینه طوطی / روحنه فاتحه

"Rûh(-ı) mevtâ … / Olursun? (Ölürsün) bir gün … / Mahmud ağanın ehli Merhume / Şerif Emine Dudu / Rûhuna Fatiha" yazılmıştır. Yazıda hareke, mühmel harf ve tezyini unsurlara yer verilmemiştir. Kitâbede kullanılan yazının hat sanatı bakımından kalitesinin orta seviyede olduğu söylenebilir. Satırlar arası birer cetvelle bölünmüştür. Üstten üçüncü satırın sonunda bulunan "merhume" (مرحومه) kelimesindeki "vav" (و) ve "mim" (م) harflerinin göz kısımları bir bünyede yazılmış olup estetik bir hususiyet kazandırılmıştır.

Kitâbenin yalnızca ilk üç satırı mevcuttur. Başlık kısmının kırık olduğu görülmekle birlikte kroki üzerinde "9" numaralıdır. Sene ve künye bilgisi bulunmamakla birlikte yalnızca üç satırlık edebî bir metin okunabilmektedir. Celî sülüs yazıyla:

الهی حاجتم بودرکاهندن / عنایت قیل کمال شفقتندن / ترابه یوز سورب کلدیم نیازه

"İlahi hâcetim bu dergâhından / İnayet kıl Kemal-i şefkatinden / Turâba yüz sürüb geldim niyaza" yazılmış ve harfler üst üste getirilerek yazıya istif formu kazandırılmıştır. Hareke, mühmel harf ve tezyini unsurlara yer verilmemekle birlikte yazıya yalnızca noktalar eklenmiştir.

Kitâbenin kroki üzerindeki numarası "10" olup künyesi ve senesi belirsiz olan kitâbenin alt kısmı ve başlık kısmı kırık vaziyettedir. Yalnızca ilk 3 satır okunabilir ve değerlendirilebilir durumdadır. Kitâbe kondisyon bakımından iyi derecededir ve günümüze kadar oldukça az yıpranmıştır. İlk satırda pafta içerisine hakkedilmiş "Hüvelhallakulbaki" (هوالخلاق الباقى) ibaresi okunmaktadır. Kitâbe celî sülüs yazı çeşidiyle:

هوالحلاق الباقى / زيارتدن مراد بردعادر / بكون بكا ايسه يارين سكادر

"Hüve'l Hallâkul Bâkî / Ziyaretten murad bir duadır / Bugün bana ise yarın sanadır" yazılmıştır. Hat sanatı bakımından incelendiğinde orta kalitede bir yazıyla yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. İkinci satırın sonunda bulunan "dua" (دعا) sözcüğünde "dal" (د) ve "ayn" (ع) harfleri sanatlı bir şekilde birleştirilmiş ve bu kısma estetik bir değer kazandırmak amaçlanmıştır. Her bir satır kendi içerisinde istif formunda yazılmış olup tetabuk ve kompozisyon dengesine kısmen dikkat edilmiştir. Hareke, mühmel harf ve tezyini unsurlar kitâbede kullanılmamıştır.

Kitâbenin kroki numarası "16" olup Seyit Hasan Reis'e aittir. Üst kısımdan ve kaideye doğru sağ ve sol kısımlardan kırık vaziyettedir. Bu sebeple vefat senesi belirsizdir. Kitâbe metni düz satırlar halinde yazılmıştır. Satırları bölmek için birer cetvel hakkedilmiştir. Metinde:

بني محروم اتمه رحمتندن / مرحوم و مغفور السيد / حسن رءيسين / روحنه الفاتحه

"**...** / Beni mahrum etme rahmetinden / Merhum ve mağfur Es-Seyyid / Hasan Reisin / Ruhuna El Fatiha / **...**" yazılmıştır. İkinci satırda bulunan "merhum" (مرحوم) sözcüğündeki "vav" (و) ve "mim" (م) harfleri ile "mağfur" (مغفور) ibaresindeki "vav" (و) ve "mim" (م) harflerinin göz kısımları birleşik ve tek bir bünyede yazılmıştır. Kitâbe metni celî sülüs yazı çeşidiyle yazılmıştır. Yazı hat sanatı bakımından incelendiğinde, harf anatomilerindeki ölçü bozuklukları, satır düzeni ve tetabuk hassasiyetleri gibi problemler ön plana çıkmaktadır. Taşta bulunan kırıklar haricinde taşın kondisyonu iyi durumdadır. İkinci satırın sonundaki "es-seyyid" (السيد) ibaresindeki "şedde" harekesi haricinde herhangi bir hareke mühmel harf ve tetabuk unsuru kullanılmamıştır.

Kitâbenin yalnızca başlık kısmı ile ilk iki satırı mevcuttur. Konumu kroki üzerinde "18" numaralı olup kitâbenin alt kısmından ikinci satır civarından kırık vaziyettedir. Mevcut satırların okunmasıyla ulaşılabilir tek sonuç, metfunun Mehmet Ali isminde bir zaatın oğlu olduğu sonucuna ulaşılır. Metinde:

مرحوم و مغفور / محمد على اوغلى

"Merhum ve mağfur / Mehmed Ali oğlu" yazılmıştır. İlk satırda bulunan "merhum" (مرحوم) ibaresindeki "vav" (و) ve "mim" (م) harflerinin gözleri ile ve "mağfur" (مغفور) ibaresindeki "vav" (و) ve "mim" (م) harflerinin gözleri ortak yazılmıştır. Bu örnek 16. mezar kitâbesinde de görülmektedir. İkisi arasındaki fark, bu kitâbedeki kullanılan "vav" (و) harflerinin çanaklı formda yazılmış olmalarıdır. Bu yazıda hareke, mühmel harf ve tezyini unsurlara yer verilmiştir. Hakkedilen sarığın burma sarıklı kavuk olduğu görülmektedir**.**

Kitâbenin kroki numarası "19" olup kime ait olduğu ve senesi belli olmamakla birlikte bu parçanın kitâbenin bütününün yalnızca sağ üst kısmı olduğu tahmin edilmektedir. En üstte pafta içerisinde bir lale formu bulunmaktadır. Kitâbenin yazısı celî sülüstür. Metinde:

هوا / ...الهى حاج... / عنايت قيل

"Hüve'l**...** / İlahi hâce**...** / İnayet kıl**...**" yazılmıştır. Yazının satır düzeninde yazıldığı anlaşılmakla beraber ilk satırda "hu" (هو) ibaresi fark edilmektedir. Burada "hüvelbaki" (هوالباقى), "hüvelhallakulbaki" (هوالخلاق الباقى) ibarelerinden birinin yazılmış olması muhtemeldir. İkinci satırda "ilahi hacetim" (الهى حاجتم) cümlesi tahmin edilmekle birlikte kitâbe "cim" (ج) harfinden kırılmış durumdadır. Üçüncü satırda yazı büyük oranda aşınmış ve tahribata uğramış vaziyettedir.

Kroki üzerinde "20" numaralı olan bu parça, mail veya düz satırlı bir kitâbe olduğu bilinmemekle birlikte kitâbe ilk iki satırının başlangıç kısmıdır. Metinde:

زيارتدن مر /بكون بكا ايسه

"Ziyaretden m… / Bugün bana ise…" yazılmıştır. İlk satırda "ziyaretten" (زیارتدن) kelimesi okunabilmektedir. İkinci satırda ise "bugün bana" (بکون بکا) ibaresi okunabilmektedir. Bu ibarelerden hareketle mezar kitâbelerinde sıklıkla karşılaşılan şu edebî metnin bu parça üzerinde yazılı olması muhtemeldir; "Ziyaretten murat bir duadır Bugün bana ise yarın sanadır."

Fotoğraf 1 :

Yeniçeri Ağalarından Hazine Kâtibi Derviş Selim Efendi

Fotoğraf 2 :

Marangozzade Hacı Mustafa

Fotoğraf 3 :

Kime Ait Olduğu Belirsiz

Fotoğraf 4 :

Tabak Solak Hoca'nın Oğlu Mehmed

Fotoğraf 5 :

Marangozzade Mehmed Ağa

Fotoğraf 6 :

Reis Koca Mehmed'in Validesi Emine Hatun

Fotoğraf 7 :

Yumurtacı Mehmet Ali Ağa

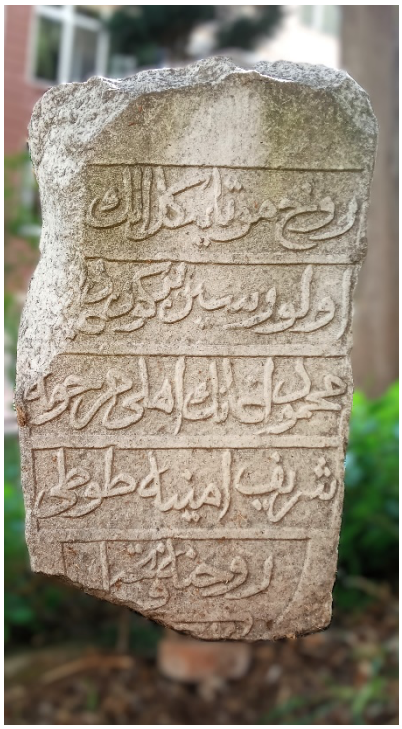

Fotoğraf 8 :

Mahmud Ağa’nın Eşi Şerif Emine Dudu Hanım

Fotoğraf 9 :

Kime Ait Olduğu Belirsiz

Fotoğraf 10 :

Kime Ait Olduğu Belirsiz

Fotoğraf 11 :

Kime Ait Olduğu Belirsiz

Fotoğraf 12 :

Seyyid Hasan Reis’in Oğlu Seyyid Molla Ali

Fotoğraf 13 :

Tü(?)süzzade Damadı Salih Reis

Fotoğraf 14 :

Tü(?)süzzade Damadı Mahsenciler Kethüdası Hacı Osman Ağa

Fotoğraf 15 :

Kara Salih Reis

Fotoğraf 16 :

Seyit Hasan Reis

Fotoğraf 17 :

Kirli oğlu Seyid Mustafa

Fotoğraf 18 :

Kime Ait Olduğu Belirsiz

Fotoğraf 19 :
Kime Ait Olduğu Belirsiz

Fotoğraf 20 :
Kime Ait Olduğu Belirsiz

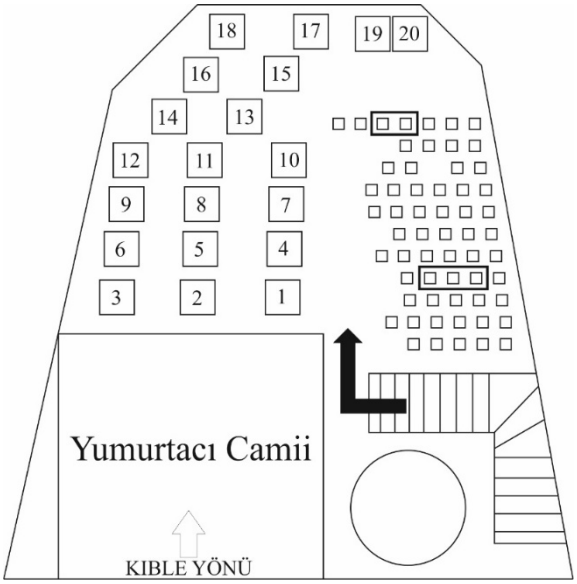

Fotoğraf 21 : Yumurtacı Cami Hazire Krokisi

Sonuç

İncelemeler ışığında tespit edilen 20 kitâbenin cinsiyeti ve edebi metinler bakımından incelemesini de tablo halinde aktarmak daha açıklayıcı olacaktır.

Cinsiyet	Adet	Kroki Numarası
Kadın	2	6 ve 8
Erkek	12	1, 2, 4, 5, 7, 12, 13, 14, 15, 16, 17 ve 18
Künyesi belirsiz	6	3, 9, 10, 11, 19 ve 20

Atıl durumda kırık halde bulunan kitâbe parçaları da incelendiğinde, kırık parçalar 1'den başlayarak numaralandırıldığında, toplam 59 adet olduğu tespit edilmiştir. Bu kırık parçalardan sadece 2 parçası ve ayrı 3 parçası bir bütün oluşturmaktadır. Diğer parçaların uyuşmamasıyla ilgili olarak ise kırık parçaların daha sonra bu hazireye bırakıldığı düşünülmektedir.

Fotoğraf 22 : 18,19 ve 20 Numaralı Kırık Parçalar

Fotoğraf 23 : 55 ve56 Numaralı Kırık Parçalar

Parçalı kitâbelerden (Fotoğraf 22) üç parçanın birbiriyle uyumlu ve 6 satır olduğu tespit edilmiştir. Mevcut satırların okunmasıyla ulaşılabilir tek sonuç:

كيم كلوب قبريم زيارت ايلين احوانمن / اوقوسنلر روحمچون بر قل هوالله / مرحوم و مغفور / يمورطهجى السد عثمان / اغانك / روحيچون فاتحه / سنه ١٢٦٣

"Kim gelip Kabrim ziyaret eyleyen İhvanımın / Okusunlar ruhumçün bir Kul Hüvallah / Merhum ve Mağfur / Yumurtacı Es-Seyyid Osman / Ağa'nın ruhiçün Fâtiha / Sene 1263" yazıldığı anlaşılmaktadır.

Diğer parçalı kitâbede (Fotoğraf 23) ise 2 parçasının uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Mevcut satırların okunmasıyla:

بكون بكا ايسه يارن سكادر / توكسوززاده حاجى مصطفى اغانك

"Bugün bana ise yarın sanadır / Tüğsüzzâde Hacı Mustafa Ağa'nın" yazıldığı tespit edilmiştir. Kırık parçalarda yapılan transkripsiyon incelemesinde ise 16 âdetinin tarihi belirlenebilmiştir. 8 âdet mezartaşının erkek, 12 âdetinin kadın olduğu ve 39 âdetinin kimliğinin belirsiz olduğu tespit edilmiştir. Bu parçalar numaralandırıldığında; 3, 4, 7, 9, 11, 15, 19 ve 20 numaralı kitâbelerin erkek olduğu, 12, 13, 16, 23, 26, 31, 32, 36, 8, 41, 44 ve 48 numaralı taşların kadın olduğu görülmüştür.

Bu incelemelerin ışığında 18, 19, 20 numaralı parçaların uyumlu olduğu, ayrıca bunun gibi 55 ve 56 numaralı parçaların da tek bir kitâbeye ait olduğu tespit olmuştur. Yıl kronolojisi bakımından incelendiğinde 3 ve 4 numaralı kırık taşlar H. 1257 tarihli, 29 ve 57 numaralı taşlar H. 1220 tarihlidir.

Tarihleri tam olarak belirlenen mezartaşları en eskiden en yeniye sıralandığında; 59 numaranın H. 1193, 44 numaranın H. 1155, 39 numaranın H. 1233, 28 numaranın H. 1252, 23 numaranın H. 1162, 20 numaranın H. 1263, 15 numaranın H. 1230, 11 numaranın H. 1233 tarihli olduğu görülmüştür.

Tam tarihi tespit edilemeyen taşları da şu şekilde sıralayabiliriz; 9 numara H. 117?, 38 numara H. 114?, 53 numara H. 126? ve 58 numara H. 118? tarihlidir.

Edebi Metin Çeşitleri	Kroki Numarası
Beni mahrum etme rahmetinden	16
Çünkü ömrüm tamam oldu / Benden size selam olsun / Tuz etmek yediğim dostlara / Ahiret Hakkı helal olsun	3 ve 4
Gelip kabrim (ziyaret eden ihvan) / Edeler ruhuma bir Fatiha ihsan	7 ve 15
İlahi hâcetim bu dergâhından / İnayet kıl Kemal-i şefkatinden	9 ve 19
Rûh(-ı) mevtâ … / Olursun? (Ölürsün) bir gün …	8
Ziyaretten murat bir duadır. Bugün bana ise yarın sanadır	5, 6, 10 ve 20

Osmanlı devletinde Başkent olmasının yanı sıra sanat hayatını bünyesinde barındıran İstanbul şehri yüzyıllardır çok sayıda ekol olan Hattat yetiştirmiştir. Ancak İstanbul'daki sanat hayatının dışında kalan İzmit şehrindeki sanat hareketliliğine dair yeterli bilgiye ulaşılamamaktadır. İzmit şehrinde bulunan Osmanlı cami hazirelerindeki mezar taşları ile diğer İzmit hazirelerinde de yer alan Osmanlı dönemi mezar taşları bu çalışma kapsamınca incelenmiş olup konuyla ilgili literatür taraması detaylı bir şekilde yapılmıştır. Araştırmalar sonucunda İzmit genelinde bulunan Osmanlı dönemi mezar taşları içerisinde yalnızca 2 adet Hattat ketebeli mezar taşına rastlanmaktadır. Bu mezar taşları ise 19. yüzyılda yaşamış olan İzmitli Hattat Ali Vasfi İzmidî tarafından yazılmıştır. Akademik veriler ışığında İstanbul hazirelerinde bulunan Osmanlı dönemi mezar taşlarında sıklıkla karşılaşılan Hattat ketebeleri, şehirdeki sanat hareketliliğini açıkça yansıtmaktadır. Bu bağlamda Osmanlı dönemi İzmit şehrinde böyle bir sanat hareketliliğinden bahsetmek mümkün değildir. İzmit şehrinde yer alan mezar taşlarının kimler tarafından hazırlandığı ve taş işçiliği konusunda hangi mekanların kullanıldığına dair akademik kaynaklara rastlanmamaktadır. Buradan hareketle Osmanlı dönemi mezar kitabelerinde, kitabelere hakkedilmiş olan yazıların hat sanatı bakımından incelenmesi ve analiz edilmesi hususunda ortaya çıkan veriler, dönemsel ve yerel etkenler sebebiyle sanatsal kalitenin değişkenlik gösteriyor olduğunu ortaya koymaktadır. Bir Osmanlı dönemi mezar kitabesi metninin kim tarafından yazıldığı, yazanın usta bir Hattat olup olmadığı, yazıyı taşa hakkeden taş ustasının hat sanatına dair bilgi ve becerisinin olup olmadığı gibi sorulara kesin bir cevap vermek mümkün değildir. Ancak bir kitabede bir Hattatın ketebesine ulaşılabiliyorsa o kitabenin hangi Hattat tarafından yazıldığı bilinmektedir. Birçok Osmanlı mezarlığında ve cami hazirelerinde karşımıza çıkan kitabe metinlerindeki yazı, o kitabenin yazıldığı dönemdeki hat sanatı kalitesi göz önüne alınarak değerlendirilebilir. Değerlendirilen kitabedeki yazı, hat sanatı incelikleri açısından orta veya düşük kalitede ise bu, yazıyı yazan Hattatın veya sanatkârın hat sanatı kriterlerine göre yeterli bir kabiliyete sahip olamadığı düşünülebilir. Aynı zamanda, usta bir Hattatın elinden çıkmış bir yazıyı taş üzerine hakkeden taş ustasının veya sanatkârının hat sanatı inceliklerine vâkıf olup olmadığı da bu şekilde anlaşılabilir. Açıkça ifade edilmelidir ki İstanbul şehrinin yüzyıllardır sanat hayatına ev sahipliği yapıyor olması, İstanbul'daki Osmanlı dönemi mezar taşlarının tamamının aynı kalitede olduğu ve her birinin ekol olan bir Hattatın elinden çıktığı anlamına gelmemektedir. Hat sanatı açısından oldukça kaliteli olarak değerlendirilebilecek mezar kitabeleri şüphesiz usta Hattatlar tarafından yazılan kitabelerdir. Bu kitabelerde Hattatın ketebesine rahatlıkla ulaşılabilmektedir. 19. yüzyılda yaşamış olan İzmitli ünlü Hattat Ali Vasfi İzmidî'nin yazmış olduğu İzmit tarihi cami hazirelerinden olan İzmit Organ Cami ve İzmit Hüseyin Paşa Cami hazirelerinde birer adet ketebeli mezar kitabesine ulaşılmıştır. Ancak Yumurtacı Cami haziresindeki mezar kitabelerinde Ali Vasfi İzmidî de dahil olmak üzere herhangi bir Hattatın ketebesine ulaşılamamıştır. Ayrıca Yumurtacı Cami haziresindeki mezar kitabelerinin kimler tarafından yazıldığı ve taş işçiliklerini hangi sanatkârların yaptığı bilgisine ulaşılamamaktadır. Hazirede yer alan mezar taşlarındaki edebi metin türleri bu çalışmada tablo olarak hazırlanmıştır. Bu edebi metinlerin özellikle 17. 18. ve 19. yüzyıllarda birçok Osmanlı şehrindeki mezar kitabelerinde yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Buna; Yumurtacı Cami Haziresinde kroki numaralarına göre 5, 6, 10 ve 20 numaralı taşlarda yazılı olan "Ziyaretten murad bir duadır/Bugün bana ise yarın sanadır"

زیارتدن مراد بردعادیر /بکون بکا ایسه یارین سکادیر

şeklindeki edebi metnin Edirne Şehabeddin Paşa Cami haziresindeki mezar taşlarında da "Alâmedden murad bir duadır/Bugün bana ise yarın sanadır"

علامتدن مراد بر دعادر /بکون بکا ایسه یارین سکادیر

şeklindeki yazılışı örnek olarak verilebilir (Karademir ve Kunt, 2019). Aynı edebi metne Canan Hanoğlu'nun "Rize'de Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşlarına Genel Bir Bakış" isimli çalışmasında ulaşılmaktadır. Yumurtacı Cami hazire planına göre 7 ve 15 numaralı taşlarda yazılı olan "Gelip kabrim ziyaret eden ihvan/Edeler ruhuma bir Fatihâ ihsan"

کلوب قبرم زیارت ایدن اخوان /ایده لر روحمه بر فاتحه احسان

manzumesi, bir Anadolu Osmanlı şehri olan Tokatta bulunan Mahmut Paşa Cami haziresindeki mezar taşlarında da görülebilmektedir (Hanoğlu, 2020) .

Osmanlı mezar kitabelerinin ışık tuttukları yüzyıllarda teknolojinin, iletişimin ve lojistiğin günümüz imkanlarında olamamasına karşın mezar kitabeciliği kültürüne göre geliştirilen edebi metinler ve manzumelerin Osmanlı coğrafyasında son derece yakınlık ve temas içinde olduğu açıkça izlenebilmektedir. İzmit Yumurtacı Cami Haziresinde yer alan bir kitabedeki edebi metnin örnek olarak Tokat'ta, İzmir'de veya Sivas'taki bir mezar taşında da bulunması, mezar kitabeciliği kültürü vesilesiyle bir mezar taşı edebiyatı ve antolojisi araştırma sahasını da ayrıca ortaya çıkarmaktadır. Yumurtacı Cami Haziresinde bulunan mezar kitabelerindeki edebi metinlerde ve manzumelerde genel olarak ecel teması ve insanın yaratıcı tarafından yaratılan fani bir varlık olduğu vurgulanmaktadır. "Ziyaretten murad bir duadır/ Bugün bana ise yarın sanadır"

زیارتدن مراد بردعادیر /بکون بکا ایسه یارین سکادیر

manzumesinde ölen kişinin geride bıraktıklarına ve hayatta kalanlara ölüme dair bir hatırlatma vurgusu işlenmektedir. Burada ölen kişi henüz hayatta olanlardan dua istemektedir. Aynı şekilde "Gelip kabrim ziyaret eden ihvan/ Edeler ruhuma bir Fatihâ ihsan"

کلوب قبرم زیارت ایدن اخوان /ایده لر روحمه بر فاتحه احسان

manzumesinde de vefat etmiş kişinin ağzından kendisini ziyaret eden aile, akraba çevresi ve hayatta kalanlardan bir dua talebi teması işlenmiştir. Bu tür manzumelerde çoğunlukça ölen kişinin kendi söylemleriymişçesine bir üslup oluşturulmuştur. Bu üslup henüz hayatta olanlara adeta ölümü hatırlatan bir uyarı niteliğindedir. Açıkça anlaşılmaktadır ki insanın ölümlü olduğu ve dünya hayatında mutlak bir sonunun olacağını vurgulayan bu mezar taşı manzumelerine Kur'an-ı Kerim'deki ecel ve ölümü hatırlatıcı ayetler kaynaklık etmektedir. Bu ayetlerden en yaygın olanları ve hat sanatı~~nca~~ levha kitabe uygulamalarında Hattatlar tarafından sıklıkla yazılan ayetler Ankebût suresi 57. ayet

كُلُّ نَفْسٍ ذَٰٓئِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

ile Enbiyâ suresi 35. ayetleridir.

كُلُّ نَفْسٍ ذَٰٓئِقَةُ الْمَوْتِّ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةًۖ وَاِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

Böylece İzmit ilçemizdeki Yumurtacı Cami'nin haziresinde bulunan mezar kitâbelerinin öncelikle günümüz Türkçesine transkripsiyonu ve Hat sanatı bakımından değerlendirilmesi tamamlanmıştır. Hazirede bulunan medfun/medfunelerin sayıları belirlenerek kitâbe sahiplerinin ayrıca künyelemesi yapılmıştır. 2010 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan çevre taş duvar çalışmaları esnasında hazire büyük oranda restore edilmiş, o güne kadar bir sebeple hazirede bulunmayan kitâbeler tekrardan hazireye yerleştirilmiştir. Mayıs 2023 tarihinde hazirede yapılan alan sahası çalışmasında çevre sakinlerinin ve mahalle eşrafının dikkat, saygı ve ilgileri üzerine hazireyle alakalı ayrıca birkaç bilgiye ulaşılmıştır. 30 yılı aşkın bir süredir caminin bulunduğu mahallede yaşayan sakinlerin anlatımına göre 2010 yılında yapılan belediyecilik faaliyetleri aşamasında, o dönemki şartlara göre belki usulünce yapılamamış olsa da hazire toprağı içerisinde, büyük oranda birbirinden bağımsız 59 adet kırık kitâbe parçasının gün yüzüne çıkarılmış olduğu saptanmıştır. Mahalle sakinlerinin verdiği bilgi doğrultusunda hazire toprağının içerisinde hâlâ mezar kitâbelerinin veya kırık parçaların bulunma ihtimali düşünülmektedir. Bu çalışmayla beraber belirlenen asıl hedeflerden öncelikli olanı, hazirede uzmanlar, akademisyenler ve bilirkişiler tarafından yapılması elzem bulunan arkeolojik çalışmadır.

Kaynaklar

Aksoy, T. (2006). Adliye Sarayı'nın İzmit Arkeoloji Müzesi Olarak Değerlendirilmesi, İstanbul: [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi] YÖK Tez Merkezi.

Aşık, Paşazade. (2003). Osmanoğulları Tarihi, (Çev. Kemal Yavuz-Yekta Saraç), İstanbul, Koç Kültür Tanıtım Sanat A.Ş.

Bostan, İ. (2001). İzmit, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul: c.23, s.536-541.

Bora, A. Çalık, Ross A. ve Tülek, F. (2005). Nikomedia (İzmit) Depremleri ve Arkeoloji, Kocaeli, Kocaeli Deprem Sempozyumu Bildiriler Kitabı, s.763.

Çalık, Ross, A. (2007). Ancient İzmit: Nicomedia, Delta Yayınevi, İstanbul.

Çalık, Ross, A. (2007a). "Arkeosismoloji ve Nikomedia (Antik İzmit)", Kocaeli, Deprem Sempozyumu 2007, 22-24 Ekim 2007 içinde, Kocaeli Üniversitesi, s. 745-746.

Çalık, Ross, A. (2022). Nikomedia'nın Tarihi ve Kültürel Değerleri, Şura Akademisi, (1) s.26.

Danişment, İ.H. (1947). İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İstanbul, C.I.

Fıratlı, N. (1971). İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi, Millî Eğitim Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Seri: 1, Sayı: 25, İstanbul.

Hanoğlu, C. (2018). Rize'de Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşlarına Genel Bir Bakış. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi (45), 291-344.

Hanoğlu, C. (2020). Tokat Mahmut Paşa Camii Hazire'sinde Bulunan Mezar Taşları. EKEV Akademi Dergisi (84), 161-194.

İnalcık, H. (1997). "Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi", E. Zachariadou (Ed.). Osmanlı Beyliği 1300-1389, Ankara, s.78-101, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Karademir, M., & Kunt, İ. (2019). Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi Mezar Taşları. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (46), 329-356.

Ökse, A. T., Çalık Ross A. ve Konak A. (2019). Kocaeli Yarımadası Tunç ve Demir Çağlarına Ait Arkeolojik Bulgular; Yüzey Araştırmaları ve Kocaeli Müzesinde Korunan Eserler, Arkeoloji ve Sanat, s.162.

Öztüre, A. (1981). "Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi", İstanbul, Çeltüt Matbaacılık.

İDİL

TOMB INSCRIPTIONS IN THE YUMURTACI MOSQUE GRAVEYARD

Yusuf AVŞAR

ABSTRACT

Izmit, the capital of the Kingdom of Bithynia, formerly known as Nicomedia, became one of the major cities of the Roman Empire. The city was mentioned as Iznikmid in early Ottoman sources, it took the name Izmid towards the middle of the 19th century, and Izmit in the early 20th century,as it is today. With the construction and development that took place in the city during this period, many mosques, caravanserias, fountains, soup kitchens, schools, baths, etc. structures have been built. Yumurtacı Mosque, which dates back to the 17th century Ottoman period and has survived to the present day, is an example of these structures. In the article titled "Tomb Inscriptions in the Yumurtacı Mosque Graveyard", 20 grave inscriptions in the graveyard were examined. Each tombstone was handled separately and the texts on the stones were ezamined in terms of Arabic Calligraphy and then photographed and explained. In the historical order of the inscriptions; Information about dimensions, text transcriptions, date ranges, stylistic features, type of writing and types is given. The locations of all inscriptions have been determined on the sketch. In addition, 59 broken inscription pieces were identified in the graveyard, the harmony of these broken pieces was studied and the texts were transceibed into modern Turkish. With this article, we tried to bring the values of our cultur existence in the Yumurtacı Mosque graveyard to the academic literature and aimed to draw attention to the maintenance and repair of both intact inscriptions and broken stones.

Keywords: Izmit, Yumurtacı Mosque, Inscription, Tombstone, Arabic Calligraphy